

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Znanstveno vijeće za antropologijska istraživanja HAZU
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
projekt *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*

4. terminološki okrugli stol

Hrvatska terminologija u europskome kontekstu: novi obzori

Zagreb, 27. listopada 2022. godine

Četvrti terminološki okrugli stol pod naslovom *Hrvatska terminologija u europskome kontekstu: novi obzori* u organizaciji Znanstvenoga vijeća za antropologijska istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje održat će se u četvrtak 27. listopada 2022. godine u Zagrebu.

ORGANIZACIJSKI ODBOR

akademik Pavao Rudan, počasni predsjednik Organizacijskoga odbora, Znanstveno vijeće za antropologijska istraživanja, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

dr. sc. Kristian Lewis, predsjednik Organizacijskoga odbora, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

dr. sc. Željko Jozić, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

prof. dr. sc. Anita Sujoldžić, Znanstveno vijeće za antropologijska istraživanja, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

dr. sc. Milica Mihaljević, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

dr. sc. Lana Hudeček, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Lobel Filipić, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Maja Matijević, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

pozdravni govori

akademik Pavao Rudan, počasni predsjednik Organizacijskoga odbora i predsjednik Znanstvenoga vijeća za antropologijska istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

dr. sc. Željko Jozić, ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje

prof. dr. sc. Viktorija Ivaščenko, predsjednica Terminološke komisije Međunarodnoga slavističkog komiteta, Sveučilište Borisa Hrinčenka, Kijiv, Ukrajina

pozivno predavanje

Saša Cimeša, glavni terminolog Službe za hrvatski jezik, Glavna uprava za pismeno prevođenje Europske komisije, Bruxelles

pozivno predavanje

dr. sc. Dalibor Vrgoč, načelnik Odjela za prevođenje i testiranje, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman”

Okrugli stol održat će se hibridno u Velikoj vijećnici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu i na Zoomu

<https://zoom.us/j/9164224430?pwd=cllVVVEtkd25qRGxpVm5OVDI5WXczZz09>).

Program 4. terminološkoga okruglog stola
Hrvatska terminologija u europskome kontekstu: novi obzori

10.00 – 10.15 pozdravni govori i otvaranje okrugloga stola

10.15 – 10.45 Saša Cimeša: *Rudarenje naziva u dokumentima Europske unije*

10.45 – 11.15 Dalibor Vrgoč: *Čelni napad ili uzmak – hrvatsko vojno nazivlje pred angloameričkom terminološkom navalom*

11.15 – 11.30 rasprava

11.30 – 11.45 stanka

11.45 – 12.00 Štefica Dumančić Poljski, Bernardina Petrović i Željka Milin Šipuš: *Nazivi mjernih jedinica u hrvatskim matematičkim udžbenicima od druge polovice 18. stoljeća do sredine 19. stoljeća*

12.00 – 12.15 Nina Ledinek i Mija Michelizza: *Dileme pri obravnavi izhodiščnih terminov v splošnem razlagalnem slovarju slovenščine eSSKJ*

12.15 – 12.30 Mateja Jemec Tomazin: *Sodobna davčna terminologija v slovenščini in hrvaščini*

12.30 – 12.45 Siniša Runjaić: *Pretvorba terminološke zbirke u bogato ilustriran rječnik klasične arhitekture*

12.45 – 13.00 stanka

13.00 – 13.15 Lana Hudeček i Milica Mihaljević: *Nazivlje u školskim dokumentima*

13.15 – 13.30 Ana Ostroški Anić: *Definicijski obrasci u obrazovnim sadržajima za djecu i mlade*

13.30 – 13.45 Kristian Lewis i Filip Škiljan: *Terminološki izazovi usustavljanja nacionalnomanjinskoga nazivlja*

13.45 – 14.00 rasprava i zatvaranje okrugloga stola

Sažetci izlaganja

Saša Cimeša

Služba za hrvatski jezik, Glavna uprava za pismeno prevođenje Europske komisije, Bruxelles

Rudarenje naziva u dokumentima Europske unije (pozivno predavanje)

U izlaganju će se dati pregled osnovnih smjernica za terminološki rad u Europskoj komisiji, opisati tijek takvoga rada te, u tom kontekstu, opisati suradnja s nacionalnim stručnjacima na potvrđivanju tehničkoga nazivlja. Osim toga, pružit će se i uvid u međuinstitucijsku terminološku bazu Europske unije IATE i vanjskim korisnicima najzanimljivije značajke nove inačice te baze. Na kraju će se prikazati nekoliko primjera dobre terminološke prakse.

Dalibor Vrgoč

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman”

Čelni napad ili uzmak – hrvatsko vojno nazivlje pred angloameričkom terminološkom navalom (pozivno predavanje)

U izlaganju će biti riječi o osmišljavanju hrvatskoga vojnog nazivlja, u prvome redu, postupkom međujezične sekundarne tvorbe, odnosno slučajevima kad u polazišnome jeziku, redovito engleskome, imamo naziv za koji je potrebno oblikovati hrvatsku istovrijednicu. Posljednjih je godina sigurnosna dinamika i vojnotehnološki razvoj na globalnoj razini do te mjere intenziviran da neizbježno dovodi do potrebe gotovo svakodnevnoga stvaranja nazivlja za nove pojmove. Budući da engleski jezik bez premca prednjači u generiranju novoga nazivlja, hrvatski se jezik nalazi pred bujicom angloameričkih naziva za koje je potrebno oblikovati hrvatski naziv prihvatljiv s jezičnonormativnoga stajališta. O tome koliko se u tome nastojanju uspijeva i mjeri u kojoj engleska ustrojstva prodiru u sustav hrvatskoga jezika da ga latentno destabiliziraju i redefiniraju progovara se na istaknutim primjerima.

Štefica Dumančić Poljski
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Poslijediplomski studij hrvatske kulture

Bernardina Petrović
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku

Željka Milin Šipuš
Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Matematički odsjek

Nazivi mjernih jedinica u hrvatskim matematičkim udžbenicima od druge polovice 18. stoljeća do sredine 19. stoljeća

Nazivi su mjernih jedinica na hrvatskome jeziku dijelom hrvatskoga mjeriteljskoga nazivlja s dugim neprekinutim razvojem i stabilnim sustavom. U izlaganju će se propitati jednostoljetni kontinuitet uporabe naziva mjernih jedinica u matematičkim priručnicima na hrvatskome jeziku, od prvoga hrvatskoga matematičkog udžbenika *Arithmetika horvatszka* (1758) Mije Šiloboda Bolšića do sredine 19. stoljeća. Polazi se od pretpostavke da se sustavan prikaz naziva mjernih jedinica u udžbeničkoj literaturi na hrvatskome jeziku pojavljuje od druge polovice 18. stoljeća u udžbenicima matematike, a ne od sredine 19. stoljeća u prvim udžbenicima fizike, kako se ističe u dijelu recentne literature. Istraživanje obaseže korpus sastavljen od 644 naziva mjernih jedinica prikupljenih iz osam matematičkih udžbenika na hrvatskome jeziku (četiri su udžbenika iz osamnaestoga, a četiri iz devetnaestoga stoljeća) objavljenih između 1758. i 1849. Analiza je korpusa pokazala da su u korpusu brojniji jednorječni nazivi (oko 70 %) u odnosu na višerječne (oko 30 %), da se udžbenički nazivi najčešće pojavljuju u primjerima i zadacima i da se navođenjem sinonimičnih parnjaka u udžbeničkome nazivlju naslućuje autorska kolebljivost u odabiru pojedinih rješenja. Sabirajući rezultate analize korpusa, predočit će se zaključne misli o provedenome istraživanju.

Nina Ledinek, Mija Michelizza
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Dileme pri obravnavi izhodiščnih terminov v splošnem razlagalnem slovarju slovenščine eSSKJ

Prispevek predstavlja obravnavo izhodiščno terminološke leksike v rastočem razlagalnem slovarju slovenščine *eSSKJ*, *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, tretja izdaja, pri čemer opozarja na konceptualne razlike v razumevanju statusa te leksike glede na predhodni enakovrstni priročnik slovenščine *SSKJ2*. V prispevku orisujemo tudi glavne leksikografske dileme, s katerimi se zaradi procesa determinologizacije srečujemo pri obravnavi tega sorazmerno obsežnega in hibridnega segmenta leksike v najnovejšem slovenskem enojezičnem splošnem razlagalnem slovarju.

Mateja Jemec Tomazin
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Sodobna davčna terminologija v slovenščini in hrvaščini

Davčni terminološki slovar je plod sodelovanja pravnih in ekonomskih strokovnjakov v Sloveniji in na Hrvaškem. Praviloma so terminološki slovarji v Sloveniji pripravljene v skupini strokovnjakov, ki obvlada pojmovni sistem stroke, hkrati pa pozna tudi ustreznike v tujem jeziku. Tokrat se je osnovni skupini avtorjev že precej na začetku priključila skupina hrvaških pravnih strokovnjakov, specializiranih za davke in sooblikovala hrvaške ustreznike. Pokazalo se je, da slovenska in hrvaška terminologija nastajata pod vplivom angleščine, vendar pa obe upoštevata svojo tradicijo in zato nekaterih poimenovanj nimata enako podrobno razdelanih. Prispevek bo opozoril zlasti na razlike v pojmovnem sistemu davkov, ki so posledica zakonodajne ureditve in niso povezane z jezikom.

Siniša Runjaić
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Pretvorba terminološke zbirke u bogato ilustriran rječnik klasične arhitekture

Cilj je rada prikazati razvojni put od dovršenoga terminološkog projekta *Pojmovnik klasične arhitekture* (KLAS), koji je u potpunosti financirala Hrvatska zaklada za znanost u okviru programa *Izgradnja hrvatskoga strukovnog nazivlja* (Struna), do *Ilustriranoga pojmovnika klasične arhitekture*, koji kao novi projekt sufinancira Zaklada Adris.

Pod klasičnom arhitekturom razumijevamo arhitekturu grčke i rimske antike, na koju se oslanja i kreativno nadograđuje arhitektura renesanse, baroka, klasicizma, kao i pojedinih neostilova razdoblja historicizma. Stoga je upravo klasična arhitektura, sa svojim vokabularom, arhitektonskim elementima, principima i tipologijama, odredila razvoj i poimanje arhitekture općenito. Prvi se dio analize stoga posvećuje zaokruženom terminološkom projektu klasične arhitekture koji se odvijao u suradnji stručnjaka povjesničara arhitekture i umjetnosti te konzervatora sa stručnjacima iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Projektom je osiguran temelj za ustrojavanje adekvatnije i preciznije terminologije iz područja klasične arhitekture, a dovršen je u razdoblju od 2018. do 2020. godine. U lipnju 2021. godine pojmovnik je konačno ocijenjen i otvoren za javnost u okviru sustava za pretraživanje nacionalne terminološke baze Struna (<http://struna.ihjj.hr/browse/?pid=48>).

Izgradnja tradicionalne terminološke zbirke iz područja klasične arhitekture i organiziranje jezične građe u njoj od početka rada interdisciplinarnoga tima smatraju se tek prvom i nužnom fazom razvoja toga pojmovnika, odnosno svojevrsnom međufazom od početne ideje o usustavljanju nazivlja do ilustriranoga tiskanog rječnika. Naime, jezik arhitekture uvelike je i vizualni jezik pa su članovi tima, usporedno s terminološkom obradbom, birali i slikovni materijal koji se odnosi na obrađene pojmove, uvijek imajući na umu kako hrvatski spomenici

klasične arhitekture pružaju odličan izvor za klasične povijesne oblike. Stoga je odmah nakon dovršetka terminološkoga projekta otpočela priprema i prijava nove faze rada, koja je rezultirala projektom *Prvi hrvatski ilustrirani pojmovnik klasične arhitekture s prijevodom na četiri svjetska jezika*, a prihvatila ga je i sufinancira privatna Zaklada Adris. Završetak toga projekta planira se tiskanjem ilustriranoga rječnika.

Drugi će se dio analize baviti trenutačnim metodama rada projektinoga tima tijekom pretvorbe strukture jednostavnijega terminološkog zapisa u informativniji budući rječnički ili leksikonski tip članka o određenom arhitektonskom pojmu. Također će se dodatno pojašniti pročišćavanje i usustavljanje broja naziva i opsega obrade pojmova za uži krug korisnika, pretpostavljajući kako će se, za razliku od javno dostupne terminološke baze, ilustriranim rječnikom više služiti stručnjaci i zainteresirani studenti. Urednička razina rada također uključuje i konzultiranje najboljih svjetskih izdanja iste tematike, s ciljem odabira prikladnoga akademski obrazovanog ilustratora i najbolje prilagodbe hrvatskoga jezičnog materijala odabranom vizualnomu materijalu.

Lana Hudeček, Milica Mihaljević
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Nazivlje u školskim dokumentima

Pri radu na projektu *Support to Curricular Reform in Croatia: Croatian Language* služili smo se različitim dokumentima na hrvatskome i engleskom jeziku povezanim s provođenjem nastave i državnom maturom. Pritom je uočena potreba da se usustavi nazivlje koje se upotrebljava u svim dokumentima te da se izradi glosar u kojemu bi ti nazivi bili definirani. Poseban poticaj za to bili su dokumenti na engleskome jeziku koji najčešće sadržavaju takav pojmovnik. Usklađivanje jezikoslovnoga nazivlja provodi se u okviru projekta *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*. Međutim, osim jezikoslovnih naziva u tim se dokumentima nalazi nazivlje koje pripada metodici, psihometriji, pedagogiji, psihologiji i mnogim drugim strukama. Upravo će ujednačavanje nejezikoslovnoga nazivlja u školskim dokumentima biti predmetom ovoga izlaganja. U izlaganju će se problematizirati nazivi *školski esej*, *neliterarni tekstovi*, *primjena ustroja hrvatskoga jezika*, *poravnanje* itd. Izvadci iz takvoga pojmovnika mogli bi biti sastavni dio svakoga pojedinog dokumenta. Trebali bi biti i uneseni u jedinstvenu bazu. Na kraju izlaganja predložit će se ustroj takve baze naziva.

Ana Ostroški Anić
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Definicijski obrasci u obrazovnim sadržajima za djecu i mlade

Krug korisnika terminoloških baza, strukovnih rječnika i glosara te ostalih specijaliziranih leksičkih resursa sve je širi i raznovrsniji, što se mora osobito uzeti u obzir pri izradi javno

dostupnih terminoloških alata i sadržaja. Mlađi korisnici, kao što su djeca osnovnoškolske dobi, prvi se put susreću s raznim stručnim pojmovima upotrebom internetskih sadržaja koji svojom formom često nisu prilagođeni dječjem uzrastu i njihovu prethodnom znanju. U izlaganju će se prikazati vrste popularnih obrazovnih materijala namijenjenih djeci i mladima te na primjeru definicija pojmova iz područja zaštite okoliša i klimatskih promjena analizirati vrste definicija kojima se tumače ti stručni pojmovi. Osobito će se istaknuti leksičko-semantički odnosi koji se najčešće pojavljuju u definicijama te predložiti obrasci za definiranje odgovarajućih pojmova.

Kristian Lewis
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Filip Škiljan
Institut za migracije i narodnosti

Terminološki izazovi usustavljanja nacionalnomanjinskoga nazivlja

Nacionalnomanjinsko nazivlje heterogen je skup naziva koji su, zbog izrazite interdisciplinarnosti područja, počesto različito definirani unutar različitih znanstvenih disciplina. Prijepori koji nastaju kao posljedica spomenute heterogenosti dovode do supostojanja sinonimnih parova i nizova, što nije poželjno stanje ni u jednome znanstvenom području. S pomoću ustaljenih terminoloških načela nastojali smo zapravo razriješiti dva problema – problem definiranja dvaju različitih naziva jednakim definicijama i problem sinonimnih parova i nizova. Analizu smo proveli na jednorječnim primjerima poput *unijat – grkokatolik, optant – esul, populacija – stanovništvo, narodnost – nacionalnost, konfesija – vjeroispovijest, narodnosti – nacionalne manjine*, dvorječnim svezama *etnokonfesijska skupina – vjerska skupina, multietničko društvo – višetničko društvo* te sinonimnim nizovima *etnocid – genocid – etničko čišćenje i nacionalna manjina – etnička manjina – nacionalna zajednica – etnička zajednica – narodna skupina – etnička skupina*.